Jaarverslag Stichting Apeldoornsche Bosch

2021

1. Voorwoord

Voor u ligt het Jaarverslag 2021 van de stichting Apeldoornsche Bosch. We zijn als stichtingsbestuur blij u dit te kunnen presenteren. In het kort laten we u zien waar we mee bezig zijn en hoe voor onze stichting het jaar 2021 er uit heeft gezien.

Het was zeker een jaar waarin corona voortdurend aanwezig was. Dat had impact op de hele samenleving en dus ook op ons. Het Herinneringscentrum Apeldoornsche Bosch is maar beperkt open geweest in 2021. Periodes lang helemaal gesloten en een aantal dagen gelukkig nog op afspraak te bezoeken geweest. Dat is niet wat we wilden, dat is niet wat past bij een Herinneringscentrum, maar de omstandigheden waren helaas niet anders.

Toch hebben we niet stil gezeten. Ons bestuur is vernieuwd. We mochten drie nieuwe leden verwelkomen, te weten Carin Reinders (directeur-bestuurder CODA Apeldoorn), Rob Boeijenga (penningmeester) en Jan te Loeke (lid). We namen afscheid van onze eerste penningmeester Donald de Leeuwen van de leden Bea Drost en Bert Huizing.

Onderdeel van onze werkzaamheden is ook het werk dat geïnitieerd en uitgevoerd wordt door de werkgroep Gedenkstenen Apeldoorn, resorterend onder stichting Apeldoornsche Bosch. Ook dat werk is gehinderd door corona. Ondanks dat zijn heeft er toch een aantal steenleggingen plaats kunnen hebben.

De energie van het bestuur is op een tweetal onderwerpen gericht geweest. Het eerste onderwerp is het vergroten van onze bestuurlijke slagkracht, zowel inhoudelijk als financieel. De gemeente Apeldoorn heeft voor de jaren 2022 en 2023 gelukkig een bedrag van 2 x € 50.000,- ter beschikking gesteld. Dat maakt het mogelijk om ook een langetermijnvisie te ontwikkelen. Het tweede onderwerp betreft het versterken van de functies van het Herinneringscentrum. Ruimte maken voor herinneren en herdenken, maar ook voor het aanbieden van educatieve programma's met dialoog en het tegengaan van antisemitisme, discriminatie en het versterken van waarden als tolerantie en verdraagzaamheid als belangrijkste doelen en strevens. Met het project 'Licht op de Schaduwkant' willen we aan dat tweede onderwerp volop aandacht geven. Daarvoor is ook letterlijk ruimte nodig. Daarom werken we hard aan het verkrijgen van middelen voor de aanbouw van een nieuw paviljoen aan het Herinneringscentrum. Daarmee kan de herinnering worden geborgd en ontstaat er – niet alleen figuurlijk, maar ook letterlijk – ruimte voor herinneren, herdenken, leren en gesprek. Nog steeds zijn die begrippen de pijlers onder het werk van onze stichting.

We hopen dat dit jaarverslag u stimuleert ons werk te blijven steunen.

Johan Kruithof
voorzitter bestuur stichting Apeldoornsch Bosch

2. Profiel van de organisatie

Stichting Apeldoornsche Bosch is verbonden aan de plek en de geschiedenis van de gelijknamige Joods-psychiatrisch instelling die in de januari 1943 door de Duitse bezetter abrupt ontruimd werd. De stichting brengt dit verhaal op verschillende manieren en met uiteenlopende activiteiten onder de aandacht en nodigt zo uit te reflecteren op en in dialoog te gaan over antisemitisme, racisme en discriminatie in heden en verleden.

Stichting Apeldoornsche Bosch is een onafhankelijke organisatie die wil bijdragen aan een open en pluriforme samenleving die niemand uitsluit. Verdraagzaamheid, respect, tolerantie en begrip zijn belangrijke ingrediënten om dat met de ander vorm te geven.

Herinneringscentrum Apeldoornsche Bosch is een permanente plek waar verhalen van, over en uit Het Apeldoornsche Bosch worden verteld en waar thema's als (on)vrijheid, (on)veiligheid, vriendschap en vluchten besproken worden. Verschillende activiteiten en vormen van dialoog schenken aandacht aan deze begrippen en de betekenis in heden en verleden.

Met projecten voor en met het basisonderwijs, voortgezet onderwijs, MBO en HBO is het Herinneringscentrum nadrukkelijk ook een plek voor kinderen en jongeren. Wat we leren van de geschiedenis en van Het Apeldoornsche Bosch in het bijzonder zijn vragen die voortdurend centraal staan.

3. Bestuur en vrijwilligers

Eind 2021 werd het bestuur van Stichting Apeldoornsche Bosch gevormd door:

Johan Kruithof, voorzitter
Rob Boeijenga, penningmeester
Theo de Korte, secretaris
Jan te Loeke, algemeen bestuurslid
Carin Reinders, algemeen bestuurslid

Dit jaar namen we in het bestuur afscheid van:

Donald de Leeuw, initiatiefnemer en penningmeester
Bea Drost, algemeen bestuurslid
Bert Huizing, algemeen bestuurslid

In samenwerking met CODA werden 9 vrijwilligers geworven en ingewerkt. Zij worden ingezet als gastvrouw/-heer bij de ontvangst van bezoekers en scholen.

Raad van inspiratie

In oktober 2021 heeft een eerste bijeenkomst plaatsgevonden met de Raad van Inspiratie. Deze raad wordt gevormd door de heer Job Cohen (oud-burgemeester Amsterdam), prof. dr. Micha de Winter (emiritus hoogleraar pedagogiek), Christel Tijenk (directeur Herinneringscentrum Kamp Westerbork), Nathan Stukker (wethouder gemeente Apeldoorn) Jos van Deursen (RvB ROC Aventus) en Natascha van Weezel (auteur en journalist).

4. Samenwerkingsverbanden

De stichting bestaat bij de gratie van samenwerken. Kernpartners zijn de gemeente Apeldoorn, CODA Cultuurhuis en 's Heeren Loo. CODA heeft de permanente expositie ingericht en onderhoudt deze. CODA staat ook aan de basis van de educatieve programma's die we aanbieden in het

Herinneringscentrum. Het herinneringscentrum is gehuisvest in een gebouw van s' Heeren Loo. Daarnaast wordt intensief samengewerkt met de gemeente Apeldoorn. De gemeente heeft de ontwikkeling van ons Herinneringscentrum voortdurend en volop gesteund en geeft aan dat ook in de toekomst te blijven doen. Naast deze kernpartners kennen we een belangrijke groep van samenwerkingsrelaties die voor de toekomst van groot belang zijn. Te noemen zijn de provincie Gelderland, het v-Fonds, St. WO2Gld, Erfgoed Gelderland, Veluwe Remembers, Veluwe-op-1, Visit Veluwe en Erfgoed Platform Apeldoorn (EPA).

5. Activiteiten

21 januari 2021: Herdenking Apeldoornsche Bosch 2021/5781
Op 21 januari 2021 vond de herdenking Apeldoornsche Bosch plaats in besloten kring vanwege de heersende coronapandemie. De herdenking hebben we gehouden in de vorm van een herdenkings-film, waarin de leerlingen van scholen CSO De Prinsenhof en KSG, zorginstellingen Sinaïcentrum, Amerpoort en s' Heerenloo, Opperrabbijn Jacobs en Ton Heerts, burgemeester van Apeldoorn, een bijdrage hebben geleverd. RTV Apeldoorn hielp ons om deze film te maken. In de film was tevens een registratie opgenomen van de kranslegging die in kleine kring plaatsvond bij het monument in het Prinsenpark op 21 januari.

Licht op de schaduwkant
In 2021 is samen met CODA een plan geschreven met de titel 'Licht op de schaduwkant' en knooppunt Paviljoen Apeldoornsche Bosch. In het jaar 2022 zal dit plan worden uitgewerkt in een breed pakket aan educatiemiddelen ten behoeve van onze doelgroepen. In dit plan wordt in het licht van educatie ook een verbinding gelegd met het beladen erfgoed van Apeldoorn zoals de bunker van Seyss Inquart. De uitwerking van dit project is mogelijk gemaakt door belangrijke fondsen vanuit de provincie Gelderland, de gemeente Apeldoorn, het v-Fonds en CODA. Naar verwachting zal dit project zijn beslag krijgen in 2023.

In de media
Het Apeldoornsch Bosch mag zich verheugen in regelmatige belangstelling vanuit de pers. Rondom de herdenking is aandacht geweest van regionale en landelijke pers. Deze aandacht genereert natuurlijk belangstelling bij bezoekers en potentiele donateurs. Corona heeft dat laatste er niet gemakkelijker op gemaakt. Maar we zijn blij met de aandacht van de media en hopen dat met verdubbelde energie te kunnen voortzetten in 2022.
Artist-in-residence Merijn Scholten verwerkte zijn bezoek aan CODA in een tekst die verscheen in de publicatie Het huis op het kruispunt.

Paviljoen Apeldoornsche Bosch
Daarnaast werd verder gewerkt aan de plannen om bij het Herinneringscentrum een educatief paviljoen te realiseren waarin het uit te breiden educatief programma voor alle onderwijsniveaus kan worden aangeboden.

Onderzoek oudste sportfilm en Joodse sporters
CODA Archief onderzocht en ontdekte samen met sporthistoricus Jurryt van de Vooren dat de oudste sportfilm (3.227 kijkers) in kleur gemaakt werd op de sportvelden van Het Apeldoornsche Bosch. Aansluitend werd deelgenomen aan een landelijk onderzoek naar omgekomen maar nog onbekende (Joodse) sporters in de oorlog.

Brieven Mona van Minden
Een schenking aan CODA dit jaar bestond uit 14 brieven van Mona van Minden. Zij was 16 jaar toen ze in Het Apeldoornsche Bosch belandde omdat dit een veiligere plek leek dan Amsterdam. Vanuit

Apeldoorn schreef Mona over het leven in de inrichting, over wandelingen naar het dorp en over pianoconcerten van Mischa Hillesum die diepe indruk op haar maakten.

Gelders Netwerk Joods Erfgoed

In Gelderland e.o. was er een rijk cultureel Joods leven waar momenteel nog maar weinig aan herinnert. De gemeenschap is in de vorige eeuw verdwenen. De herinnering aan de gebeurtenissen tijdens de Tweede Wereldoorlog, waaronder de Jodenvervolging, is echter nog steeds relevant en aanwezig. We blijven naar deze periode kijken als referentiepunt om lering te trekken en als toetssteen voor de waarden en normen van onze samenleving, zoals democratie en de aanwezigheid van een rechtsstaat. De huidige ontwikkelingen, zoals het toenemend antisemitisme, complotdenken en polarisatie, tonen aan dat dit nog steeds urgent en zeer actueel is. De verhalen en het erfgoed van dit verleden kunnen helpen om deze actuele problemen aan de kaak te stellen of daar over uit te wisselen en elkaar te vinden in gesprek. Daarom brengen we mensen bij elkaar die op verschillende manieren met Joods erfgoed bezig zijn, om te leren van elkaars ervaringen en ons samen verder brengen. Een eerste bijeenkomst is in juni 2021 digitaal georganiseerd. Tijdens de bijeenkomst met ongeveer 30 deelnemers heeft een eerste verkenning plaatsgevonden aan de behoefte van een netwerk. Dit bleek nog niet zo eenduidig te zijn, waardoor wij ons herbezinnen of en hoe hier verder mee te gaan. Bilaterale samenwerkingen zullen in ieder geval worden verstevigd.

2021 samengevat in cijfers

Bestuursleden	5
Vrijwilligers	9
Donateurs	41
Websitebezoekers	9372
Facebookvolgers	425
Aantal bezoekers Herinneringscentrum	449
Aantal deelnemers audiotour	274
Deelnemers bezoekers educatie	Geen activiteiten in 2021

Korte toelichting: Het aantal bezoekers en deelnemers educatieprogramma is zo laag vanwege de geldende regels en impact coronapandemie.

Voor inzage in de financiën verwijzen wij u naar de jaarrekening 2021. Langs deze weg spreken wij onze erkentelijkheid uit aan onze donateurs. Het betreft een belangrijke groep aan gevers. Voor de toekomst van de stichting is deze groep van groot belang. We vertrouwen er op dat deze groep in de komende jaren fors zal toenemen.

6. Werkgroep Gedenkstenen Joods Apeldoorn

Een van de doelen van de werkgroep is om samen met leerlingen van basisscholen uit Apeldoorn een gedenksteenlegging te doen. Deze gedenksteenlegging wordt dan voorafgegaan door een gastles aan de leerlingen die deelnemen aan de gedenksteenlegging. De gastles wordt gegeven door een Joodse oorlogsoverlevende die vertelt over de ervaringen die een Joods kind in de oorlog heeft meegemaakt. De leerlingen zijn na deze les onder de indruk van wat het Joodse volk in Nederland is overkomen.
De werkgroep heeft in het jaar 2021 samen met de volgende scholen uit Apeldoorn gedenksteenleggingen kunnen realiseren.

- PCBO De Sjofar Prinses Beatrix
- PCBO De Fakkel

- PCBO De Kring
- OBS De Bongerd
- OBS Meester Lugtmeijer
- OBS De Rietendakschool

Onder aanwezigheid van familie en/of belangstellenden zijn gedenkstenen gelegd bij de volgende adressen:

- Zwolseweg 526 - 5 gedenkstenen
- Oranjestraat 15b - 1 gedenksteen
- Spoorstraat 41 II - 4 gedenkstenen
- Ruimzichtlaan 1 – 1 gedenksteen
- Salland 3 – 4 gedenkstenen
- Thorbeckestraat 22 – 4 gedenkstenen
- 1e Johannastraat 1 – 6 gedenkstenen
- Stationsstraat 147 – 1 gedenksteen

In 2021 is de werkgroep in samenwerking met CODA Apeldoorn en Stichting Het Apeldoornsche Bosch gestart met het maken van een educatieve uitgave voor de 8e groepen van de het primair onderwijs. De educatieve uitgave vertelt een aantal verhalen over Joodse kinderen in de Tweede Oorlog en besteedt aandacht aan de leerpunten Vrijheid, Veiligheid, Vriendschap en Vluchten. De realisatie en presentatie van de educatieve uitgave zal plaatsvinden in het voorjaar van 2022.

De werkgroep is in 2021 ook bezig zijn geweest met het in kaart brengen van onderduikers/onderduikadressen in de gemeente Apeldoorn (circa 190 namen bekend op dit moment). Apeldoornse, Amsterdamse Joden, uit het 't Gooi en andere plaatsen hebben in Apeldoorn onderdak gekregen. Deels verraden, deels overleefd. Ook wordt er onderzoek gedaan naar het bredere perspectief op de Jodenvervolging in Apeldoorn (overlapt deels het vorige stuk), waar ook onderzoek wordt gedaan naar de details van de brandstichting in de synagoge (augustus 1941), en andere zaken die in de oorlog direct of indirect met de Jodenvervolging te maken hebben gehad.

In de periode van sluiting werden een nieuwe nieuwsbriefvormgeving voor het Herinneringscentrum en een nieuwe website voor Gedenkstenen Joods Apeldoorn gerealiseerd.

De werkgroep is dankbaar dat zij mede door de steun van de donateurs, de medewerking van CODA en de ondersteuning vanuit het bestuur van Stichting Het Apeldoornsche Bosch haar activiteiten in 2021 heeft mogen voortzetten. Mede daardoor is het mogelijk om ons te blijven herinneren aan de verschrikkelijke gebeurtenissen die in de Tweede Wereldoorlog in Nederland onder de Joodse bevolking heeft plaatsgevonden. Dat we nooit hun namen zullen vergeten, *"Een mens is pas vergeten wanneer zijn naam is vergeten"*.

7. Een blik op de toekomst

Paviljoen Apeldoornsche Bosch
Ruimte voor herdenken, herinneren en leren voor de toekomst

Medio 2020 hebben CODA, 's Heeren Loo, de gemeente Apeldoorn en het bestuur van onze stichting de hoofden bij elkaar gestoken. Het ontbreken van een goede ontvangstruimte bij het Herinneringscentrum begint een daadwerkelijke belemmering te vormen voor de ontwikkeling van het werk van de stichting. Nieuwbouw (een aparte ontvangstruimte, te bouwen naast het

Herinneringscentrum) zou een oplossing kunnen zijn. Die oplossing werd des te belangrijker naarmate een tweede idee werd uitgewerkt.

Knooppunt Apeldoornsche Bosch

Dat tweede idee betrof de uitwerking van (mede geïnitieerd vanuit de 75-jarige herdenking van de Tweede Wereldoorlog) het project Knooppunt Apeldoornsche Bosch. In overleg met eerdergenoemde partijen en met de provincie Gelderland wordt gewerkt aan het project knooppunt Apeldoornsche Bosch, waarbij het Herinneringscentrum een knooppunt van de regionale geschiedenis in en om de Tweede Wereldoorlog dient te worden. Dat knooppuntproject stimuleerde de idee van een bijgebouw bij het Herinneringscentrum. Eind 2020 is met de partners een projectteam opgericht dat de mogelijkheden van een dergelijk bijgebouw, we noemen het Paviljoen Apeldoornsch Bosch, aan het onderzoeken is. Een belangrijke stap waarmee we het Apeldoornsche Bosch in het hart van de geschiedenis van de tweede wereldoorlog in de regio kunnen zetten.

Het educatieve programma en de publieksactiviteiten op en om de locatie van het Herinneringscentrum Apeldoornsche Bosch worden komende periode verder ontwikkeld. Vanuit de ervaringen met (groeps)bezoeken in 2020 wordt het programma aangepast en uitgebreid. Dit sluit aan bij de wens tot een permanente ontvangstruimte: Paviljoen Apeldoornsche Bosch. Daar worden straks voor groepen de inleiding en verwerking van het bezoek aan het Herinneringscentrum Apeldoornsche Bosch verzorgd. Deze ruimte dient ook als verzamelplek voor het Knooppunt AB. Naar verwachting zal dit paviljoen eind 2023 wordn gerealiseerd.
De digitale leeromgeving wordt verder verbeterd en uitgebreid, zowel ter plekke als online (via de website www.apeldoornschebosch.nl.)

Licht op de schaduwkant

Naar voorbeeld van het programma van het Herinneringscentrum Apeldoornsche Bosch wordt een programma Beladen Geschiedenis ontwikkeld dat wordt gecentreerd rond de voormalige bunker van Seyss-Inquart en de Virtual Reality-versie daarvan die reeds in gebruik is in CODA. De bunker wordt een soort contrapunt van het Herinneringscentrum Apeldoornsche Bosch. Zo komt naast het lot van de slachtoffers ook het perspectief van de daders in beeld en daarmee ook het grote ‘grijze’ gebied tussen die twee uitersten. Daarmee ontstaat er een breed kader waarin belangrijke actuele vraagstukken over goed en kwaad, vrijheid en onvrijheid, menselijkheid en ontmenselijking, verzet en collaboratie, enzovoort, aan de orde kunnen komen.

Samenwerking mbo / Museum Vrij van Geest/s’ Heeren Loo / ROC Aventus

Het Herinneringscentrum Apeldoornsche Bosch, de geschiedenis van de plek als GGZ-instelling en de huidige invulling van het terrein, geven een indringende en unieke mogelijkheid om, centraal in Nederland, studenten kennis te laten maken met de geschiedenis van de GGZ en van deze plek. Partijen wilden in overleg de mogelijkheden voor samenwerking verkennen in de eerste helft van 2021. Door opeenvolgende lockdowns en diverse bestuurswisselingen is dit vertraagd, we nemen dit plan echter in 2022 voortvarend ter hand.